

TEKNİK BİR OLANAĞIN GÜNCEL BİR AÇIDAN METİNSEL OKUMASI: SERAMİK ALTERNATİF PİŞİRİM TEKNİKLERİ¹

Arş. Gör. Hilal KÜÇÜK

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü

Ankara / Türkiye

hilal.kucuk@hacettepe.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6718-4196

Öz: Güncel sanatta sıklıkla kullanılan seramiklerin temaları ya da içerikleri, üretimde kullanılan tüm teknik tercihler ile bağlantılıdır. Alternatif pişirim teknikleri, seramik teknolojisinin henüz gelişmediği dönemlerde, imkânlara göre, birer zorunluluk sonucu ortaya çıkmıştır. Güncel üretimlerde bu pişirimlerin geliştirilmesi ve uygulanmasının nedenleri incelendiğinde; öncelikle çevre sağlığı, estetik değerler ve metinsel katkının önem kazandığı görülmektedir. Seramik gibi emek üzerine kimliği inşa edilen ve bu yargının kırılmasının uzun zaman aldığı bir alanda, fiziksel emeğin düşünsel bir noktaya dönüştürülmesi önemli bulunmaktadır. Dış koşulların, örneğin bir rüzgârın dahi çalışma üzerinde farklı bir etki bırakabilme olasılığı, insanın doğa ile bağlantıda bulunduğu noktada, sanat çalışmasının biriciklik kazanmasına yönelik etkili bir açı olarak değerlendirilebilmektedir. Kullanılan veriler, bireysel deneyimler ve doğa bağlamında okunabilen, alternatif pişirim teknikleri ile üretilen çalışmalardan seçilmiştir. Sonuç olarak, alternatif pişirim tekniklerinde, tam kontrolün sağlanamadığı ancak tüm olasılıkların *estetik ve felsefi kazanımlar* ile şekillendiği düşüncesi vurgulanmakta ve seramik çalışmalara doğal bir fiziksel katkı ile *düşünsel zemin* hazırladığı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Seramik, Alternatif Pişirim Teknikleri, Doğa, Biricik, Odun Pişirimi.

A CONTEMPORARY INTERPRETATION OF A TECHNICAL POSSIBILITY: CERAMIC ALTERNATIVE FIRING TECHNIQUES

Abstract: The themes or contents of ceramics frequently used in contemporary art are linked to all technical preferences used in production. In periods when ceramic technology was not yet developed, alternative firing techniques emerged as a necessity, depending on the available resources. In current production, when examining the reasons for developing and applying these firing techniques, it is seen that environmental health, aesthetic values, and textual contribution have gained importance. In a field like ceramics, where identity is built on labor and where breaking this judgment takes a long time, the transformation of physical labor into a conceptual point is important. The possibility that external conditions, such as even a wind, can have a different effect on the work can be evaluated as an effective perspective in terms of the uniqueness of the artwork at the point where humans are connected to nature. The data used has been selected from studies that can be interpreted in the context of individual experiences and nature, and produced using alternative firing techniques. As a result, it is emphasized that in alternative firing techniques, although complete control cannot be achieved, all possibilities are shaped by aesthetic and philosophical gains, and it is believed that this provides a natural physical contribution and conceptual foundation for ceramic works.

Keywords: Ceramic, Alternative Firing Techniques, Nature, Unique, Wood Firing.

¹ Makalede Araştırma ve Yayın Etiği'ne uyulmuştur.

EXTENDED ABSTRACT

Alternative firing techniques are still the preferred methods in ceramic production today. In the past, when ceramic technology was not yet developed, these firing techniques were developed out of necessity based on the available resources. However, when examining the reasons for developing and applying these firing methods in modern production, it is believed that factors such as environmental health, aesthetic values, and textual contributions have gained importance. The fundamental message conveyed in this text is that the possibilities within the firing process should be interpreted as a significant touch and contribution of nature to the artistic work. The aim is to express this idea through individual examples and interpretations. For this reason, examples of artworks that produce alternative firing techniques with nature themes are included. In the field of ceramic art, alternative firing techniques are often learned as a purely technical field, and the surfaces or forms used in these firings are mostly functional, which has made it difficult to select examples for research. Another objective here is to provide the younger generation with a new perspective on the aforementioned techniques and to create examples that can conceptual support the texts of art forms.

An important part of the research focuses on the contribution of natural factors in giving artistic works a unique quality and singularity. In the aforementioned firings, the idea that full control cannot be achieved but that all these possibilities are shaped by aesthetic and philosophical gains provides a natural physical contribution and conceptual foundation for ceramic works. In a field like ceramics, which requires meticulousness and knowledge at every stage, external factors in the firing process are read as possibilities that lead to positive and negative results at points where the artist cannot intervene. This situation is connected to the artist's starting point and perspective in their productions.

When making a general assessment, it can be considered that artists who prefer alternative firing techniques conduct numerous firing experiments to achieve proficiency in their techniques, develop their own unique recipes as a result of these methods, and prioritize “uniqueness” and “natural traces” in their artwork above all else. In the current flow of this digital age, the uniqueness that these techniques offer is of utmost importance. As a result of these firings, which require complete experience in terms of labor, field expertise, and uniqueness, the possibility of reproducing the same effects is almost non-existent. It is thought that artists who continue to work on the aforementioned techniques do not have such concerns or efforts, and it can be stated that the desired thing is already forms that carry uniqueness. In conclusion, this text interprets the possibilities in the firing process as a significant contribution of nature to the artistic work. In such firings, even if there is no direct connection to nature in the content of the works, an organic relationship can be observed in the process and procedures. However, all works have been selected within the context of nature, given the subject matter being discussed. The article is designed using qualitative research methods. Visual examples are conveyed through individual interpretations and accessible content.

In conclusion, it should be stated that working with all the organic elements present in the moment, space, organization, and interaction leads to a unique result. While the objectives of these processes may vary, the viewer's witnessing of a natural process and an organic landscape on the work is prominently visible. Here, it has been attempted to highlight that the techniques, rather than being mere methods, contribute to a philosophical perspective on the relationship between process and outcome. Therefore, the conceptual dimension, which is important in contemporary art, can be produced with the context and contribution of nature through alternative firing techniques in the field of ceramics.

1. Giriş

Güncel sanatta üretilen seramiklerin temaları ya da içerikleri, üretimde kullanılan tüm teknik tercihler ile bağlantılar içermektedir. Bu üretimlerin sınırlarını belirleyebilen etkenlerden bir tanesi de düşüncüyü aktarabilecek tekniğin seçimi ve bu yöntemdeki yetkinliktir. Alternatif pişirim teknikleri başlığı, (genel olarak ve çoğunlukla) elektrikli fırın haricinde, dış mekânda, açık havada yapılan, gaz ve odun yakıtlı pişirimler için kullanılmaktadır. Seramik teknolojisinin henüz gelişmediği dönemlerde söz konusu teknikler, imkânlara göre birer zorunluluk sonucu bulunmaktadır. Bu durum güncel üretimlerde pişirimlerin geliştirme ve uygulama nedenleri ile değişkenlik göstermiştir. Sebeplerin başlıcaları; çevre sağlığı, estetik değerler ve metinsel katkı olarak düşünülebilmektedir.

Çevre sağlığına dair bir örnek olarak; tuz pişiriminden sonra estetik olarak neredeyse aynı düzeyde etkiler oluşturulmasını sağlayan ve sağlık açısından daha az risk faktörü barındırdığı bilinen soda pişirim tekniğinin geliştirilmesi ifade edilebilmektedir. Nichols, bu durumu, soda pişiriminin tuz pişirimine göre çevreyi daha az kirletici nitelikte olduğunu, tuz pişirim tekniğine alternatif bir arayış sonucunda bulunduğunu belirtmiştir (Nichols, 2001, s. 3). Ayrıca iş gücünün azaltılması ve odunların niceliğini koruyabilmek açısından odun yakıtlı fırınlarda bir dereceye kadar tüp kullanımı ile ısı yükseltme programı uygulanabilmektedir. Dolayısıyla, pişirim yöntemlerinin tarihsel süreçte kurgulanma nedenleri farklılıklar göstermektedir.

Bu teknikler, güncel sanatta içerik ile son derece bağlantılı olup, metni desteklemekte, hatta bazı durumlarda izleyiciye aktarılmak istenen düşüncelerin doğrudan okunmasına pişirimlerin katkıları sonucunda olanaklar sağlanabilmektedir. Bahsedilen tekniklerin esas doğası ve bu yöntemleri kullanan sanatçıların belki de tercih sebebi; aslında her zaman tam kontrol edilemeyen ve pişirim esnasında şekillenen organik bir sürecin bulunması olabilmektedir.

Çevresel etkiler ve tercihlerden örnekler aktarmak gerektiğinde; rüzgâr, odunun; türü, kalorisi ve boyutu, tüp basıncı, brülör başlığı, hava durumu, talaşın türü ve inceliği-kalınlığı, organik yanıcının yeterince kuru olması-miktarı, seramik bünyenin hammadde dağılımı, astar ya da sır kullanıldı ise viskozitesi, uygulama miktarı ve yöntemi, fırın içerisindeki yerleştirme düzeni; ateşhaneye ve bacaya mesafesi, fırının konumu, fırının hava alma durumu vb. pek çok kriter belirtilebilmektedir. Buna karşın, ifade edildiği üzere çoğu sanatçı bu koşulları önceden düşünerek ve hesaba katarak uygulama işlemlerine başlayabilmekte ve süreç içerisinde yaşanan minimal olguların ortaya çıkış nedeni olan olasılıkların da sanat çalışmalarına direkt bir katkı sağladığı düşünülebilmektedir. Burada önemli olan nokta yeterlilik ve olasılıkların felsefi ve estetik değerleridir.

Khyzhynskyi, araştırmasında bu duruma dair şu ifadelerle yer vermektedir; Yüksek sıcaklıkta ne kadar süre kalındığı ve soğutma hızı hakkındaki tercihler, sırlı yüzeylerin dokusunu ve rengini doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, doğal kül sınırının yeşil rengindeki parlaklığı veya karmaşık mat yüzeyler gibi belirli efektler elde etmek için soğutma süreci dikkatlice planlanmalıdır. Bu nedenle odun pişirimi yöntemi, odun türünden soğutma stratejisine kadar her bir seçimin *benzersiz bir sonuca* neden olduğu karmaşık bir süreçtir. Odun pişiriminin tarihsel gelişiminin analizi yapıldığında, farklı halkların kültürel geleneklerindeki derin köklerini ortaya koyduğu görülebilmektedir. Binlerce yıl önce ortaya çıkan bu odun pişirimi tekniği, benzersiz dokular ve efektler oluştururken, malzemenin doğal güzelliğini vurgulama olanağı ve avantajı nedeniyle güncelliğini koruyabilmekte ve sürdürebilmektedir. *Dolayısıyla, tarihsel yönü; odun pişirmenin faydacı bir süreçten önemli bir sanatsal araca nasıl dönüştüğünü göstermektedir* (Khyzhynskyi vd., 2025, s. 95, 96).

Doğal etkilerin sanatsal üretim sürecine dahil olmasından bahsedilirken, pek çok alan ve yönetime değinilebilir. Örneğin; güncel enstelasyon çalışmalarında pişirimi yapılmamış seramik bünyenin sergi mekânında bırakılarak,

süreçte meydana gelen tüm olasılıklara açık olan ve bunu sanatının çıkış noktası haline getiren sanat çalışmaları akıllara gelebilmektedir. Bu örneklerde de “*tasarlanmayan olasılıklara*” tamamen bir açıklık söz konusu olduğu söylenebilmektedir. Ancak sürece eşlik etmek yerine sonuç üzerinden süreci gözlemleyebilmek adına yapılan değerlendirmelerde ise söz konusu etkilere güçlü bir düzeyde alan tanıyan yöntemlerin, alternatif pişirimler olduğu belirtilebilmektedir. Sonucun tahmin edilebilir olması ancak tam anlamıyla bilinmemesi ve çalışmanın biricikliğini doğrudan etkilemesi önemli noktalar olarak değerlendirilmektedir. Burada, ayrıca hemen hemen tüm yöntemlerin felsefi noktasının bulunduğu ifade edilmeli ve istence göre değişmeyen bir şekilde doğa ile bağlantılı olduğu belirtilmelidir.

Araştırmanın düşünsel boyutu ele alındığında; alternatif pişirim tekniklerinin sadece bir teknik olarak kalmayıp, güncel sanatta son derece önem arz eden biriciklik ve özgünlük kavramlarına yapabildiği katkı okunabilmektedir.

Nitel araştırma yöntemi kullanılan makalede, seramik sanatında alternatif pişirim tekniklerini kullanan sanatçıların çalışmalarında, bağlantıların doğaya yönelik okunabildiği güncel örneklerle yer verilmekte; teknik bir alanın metinsel zemininde bireysel yorumlar, betimsel analiz ile araştırılmakta ve öznel uygulamaların açıklamaları ile aktarılmaktadır.

2. Süreçteki doğal etkenler ve seramik: içerik ve yöntem açısından doğa ile bağlantılı olmak

Diderot’un aktardığı üzere; Hissetme ve düşünme yetisiyle doğan insan, düşünme yetisinin attığı ilk adım ile algıları inceler, birleştirir ve karşılaştırır. Böylece, tüm bunların aralarında uyum bağıntıları olup olmadığını kavramaktadır (Diderot ve d’Alembert, j. le R. 2021, s. 283). Bu metinde, doğanın izlerinden oluşan *kurgusal ancak bir o kadar olasılıklara açık* organik bir manzaranın oluşturduğu görünüm üzerinde düşündürmeye ve görsel sonuçlara farklı bir açıdan bakmaya yönelik bir çabada bulunulmuştur. Seramik hali hazırda doğası gereği oluşurken dış etkenler tarafından şekillendirilmiş ve kil yatağına uzaklığı bu etkenler tarafından oluşturulmuştur. Arcasoy, bu süreci *Özül Seramik Hammaddeleri Oluşurken* başlığı ile şöyle açıklamaktadır;

Granit, gnays, felsdpat, porfir, syenit ve pegmatit gibi primer (=birincil) eruptif (=magmadan çıkıp donan) kayaların, doğasal ve buna yardımcı fiziksel-kimyasal etkenler ile aşınıp, bozunup, dağılıp, ufalanıp, sürüklenmeleri sonucu kaolin ve killer oluşmuştur. Kayaların değişikliğe uğramalarında şu etkenler rol oynamıştır: Rüzgâr, su, buz, sıcaklık-soğukluk değişimleri, yer kabuğu hareketleri, karbondioksit, humus asiti, kükürt asitleri, flor ve hidrojen asitli gazlar. Bozunan kayalar oldukları yerde kaldıkları gibi, su ve rüzgâr gibi doğa etkenleri ile çok uzaklara taşınmışlardır (Primer ve sekonder killer) (Arcasoy, 1983, s. 8).

Seramik gibi her aşamasında titizlik ve bilgi gerektiren bir alanda, pişirim sürecindeki dış faktörler, pek fazla istenmeyen ancak tam kontrolün sağlanamadığı, sanatçının müdahale edemediği noktalarda olumlu ve olumsuz sonuçlara yol açan bir olasılık olarak karşılanmaktadır. Bu durum, sanatçının üretimlerindeki çıkış noktası ve bakış açısı ile bağlantılıdır. Örneğin; organik formlar ya da yüzeyler çalışan bir sanatçının, süreç içerisindeki dış etkenler sonucu oluşan bir izi, çatlak, deformasyonu, kontrolsüz renklenmeyi, daha pürüzsüz ve denetleme gücünü her aşamada titizlikle gösteren bir sanatçıdan daha fazla kabul etmesi beklenebilir. Bu durumda sanatçı zengin ve farklı etkileri talep ettiği için alternatif pişirimlere de başvurabilmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, sanatçıların tekniklerindeki yetkinliklerine ulaşabilmeleri için pek çok sayıda pişirim denemesi yaptıkları, bu yöntemler sonucunda kendilerine özgü reçeteler geliştirdikleri ve tüm bunlardan daha ön planda olabilecek düzeyde “*biricikliği*” ve “*doğal izleri*” sanat çalışmalarında tercih ettikleri anlaşılabilmektedir. Pişirim sürecindeki olasılıklar, *doğanın* sanat çalışmasına direkt bir katkısı olarak yorumlanabilmektedir.

“Sanatçı, doğaya sahip olmalıdır. Kendisini onun ritmiyle özdeşleştirmeli, bunu da ileride kendi dilinde kendini ifade etmesini sağlayacak ustalığı hazırlayacak çabalarla yapmalıdır.”

Henri Matisse

Bilindiği üzere, doğa (nature) tanımlanırken, “[...] insan tarafından yapılmamış” ifadesi mevcuttur (Cambridge Dictionary, t.y.) ki bu da alternatif pişirim tekniklerinde sanatçı tarafından bilinçli olarak yapılmayan (ancak oluşabileceği öngörülebilir ve sıklıkla da deneyimlenen) dış koşulların etkisi sonucunda meydana gelen tüm görünümünün doğayı kapsayan alt metnini aktarabilmektedir. Bu nokta, insan eli tarafından yapılan bir çalışmanın kontrolü sağlanabilen aşamalarda isteğe göre şekillenmesi ve sağlanamadığı durumlarda ise çevresel faktörlerden etkilenmesini içerdiği için bağlantılıdır.

Feyzoğlu, Fred Olsen ile Kapadokya’da inşa ettiği tuz fırınına dair kaleme aldığı makalesinde; öncelikle fırının yerinin hâkim rüzgarlara açık bir alanda olacak şekilde seçildiğini ifade etmektedir (2009, s. 22). Bunun nedeni ise rüzgârın fırının ateşhanesine girerek, odun küllerini fırının atmosferine taşıyabilecek olmasıdır. Fırının inşa aşamasında planlanan bu amaç dahi doğal etkenlerin görünümü ne düzeyde değiştirdiğini net bir şekilde gösterebilmektedir. Bu etkilerin estetik değerlerini deneyimleyen sanatçıların pek çoğunun, sanatsal üretim süreçlerinde sıklıkla bu yönde ilerlediğine sanat kariyerlerinde rahatlıkla tanık olunabilmektedir. Çünkü bu düzeyde biriciklik sağlanıyor oluşu ve o anki zamanın, deneyimin somut bir şekilde gözlemlenebilir durumu; bir başlık olarak seramik özelinde sanat ve doğa kapsamında önemli bir konumdadır.

Pişirim teknikleri sonucunda çalışmaların üzerinde izlenebilir manzaralar, organik sürecin direkt etkileridir. Bu etkiler soyut estetik bir düzeyde algılanmaktadır. Doğa güzelliğinin çalışmalara dokunması talep edilmektedir. Salt bu istek dahi insanın doğaya yaklaşma çabası olarak güzelliğe dair bir şey olarak tanımlanabilir. Tunalı, felsefi güzellik anlayışını şu ifadeler ile aktarmıştır;

Doğada karşılaştığımız güzel objeler, örneğin güzel bir ağaç, güzel bir çocuk, güzel bir manzara, vb. ya da sanat yapıtları, örneğin güzel bir şiir, güzel bir resim ve güzel bir müzik, bütün bunlar metafizik güzellik anlayışına göre, güzel’in kendisi değil, güzel’in bireysel görünüşleridir. Bu görünüşlerin güzelliğini kavrayabilmek için, “güzel’in kendisi”ni, öz güzelliği tanımak gerekir. “Güzel”in kendisi ise duyusal olarak değil, tersine onu bir “idea” olarak düşünmektir (Tunalı, 2021, s. 220).

Alternatif pişirimlerde maddelerin anlık etkileşimi, hemen o anda farklılıklar oluşturabilmektedir. Oluşan görünümünde etkileşimin izi kalıcı hale gelebilmektedir. Bu noktada Heidegger’in şu söylemine yer vermek uygundur; “Gerçekten var olan sadece şimdidir ve bu yüzden belirleyici olan yegâne zaman *şimdidir*.” (Esenyel, 2020, s. 120). Burada, sanat çalışmasının üzerinde pişirim sonucunun yorumlanması ile zamanı maddi bir şekilde görmekle beraber, fiziksel bir şey üzerinden sürece eşlik etmek, emeğin ve doğanın izlerini hissedebilmek önemli görülebilmektedir.

Odun yakıtlı fırınlarda, fırın içi atmosfer çalışmaya etki eden buhar sınırını oluşturmaktadır. Ateşhanenin havalandırılması sırasında küllerin fırın atmosferine geçişi ile çalışmaların üzerindeki kül etkileri farklılıklar göstermektedir. Ateşhaneye kazandırılan bir hareket ivmesi ile atmosfere ve dolayısıyla bulunan çalışmalara temas etmesi için bir katkı yapılmaktadır. Eğer pişirimlerde fırına tuz ya da soda atımı yapılacak ise atımın yapıldığı pencere, bulunulan ısı ve fırın damperlerinin açık ve kapalılık durumu son derece önemlidir. Fırınındaki arka pencerelerden atılan ve genellikle ince uzun olan odunlar da çalışmaların üzerine direkt bir etkide bulunabilmektedir.

Görsel 1. (Solda) Hilal Küçük, 2020, Soda Pişirimi Çalışmalarından Detaylar, Elle Şekillendirme, Porselen, 1280°C, Kişisel Arşiv. (Sağda) Hilal Küçük, 2020, Soda Pişirimi Çalışmalarından Detaylar II, Elle Şekillendirme, 2020, Stoneware, Soda Pişirimi, 1280°C, Kişisel Arşiv.

Görsel 1'deki formların üzerinde soda pişirimi etkisi görülebilmektedir. Formların iç ve dış bükey hareketlerinin ve fırın içi düzeninde hangi rafa yerleştirildiklerinin oldukça önemi bulunmaktadır. Bu yüzeyde (solda) herhangi bir uygulama bulunmamaktadır. Tamamen atmosferin form üzerindeki etkisi izlenebilmektedir. Sonuç üzerinde, hiçbir müdahalede bulunulmadan, bisküvi pişirimi dahi yapılmadan salt soda pişirimine tabi tutulmuş porselen bünyenin etkisi görülmektedir. Porselen gibi her aşamasında kontrol gerektiren bir bünyede, tek pişirimin yapılması, fırın içindeki olasılıklara tamamen açık oluşturma bir tutum olarak değerlendirilebilmektedir. Formdaki iç ve dış hareketlerde kendiliğinden gelişen kül detaylarının, özellikle çatlakların, kusurluluğun güzelliği, estetik ve doğal etkisinin bisküvi pişirimi yapılmış ya da sırlanmış yüzeylerden daha fazla okunulabildiği bireysel bir görüş olarak paylaşılmaktadır. Kül sıırı ile belirli alanları sırlamak çok daha kontrollü bir sonuca ulaştırılabilmektedir (sağda). Küllerin açılım düzeyi ise ısıнын yüksekliği ile ilişkilidir.

Görsel 2. (Solda) Tuğrul Emre Feypoğlu, t.y. İsimsiz, Stoneware, Tuz Pişirimi. T. Emre Feypoğlu Kişisel Arşivi. (Sağda) Tuğrul Emre Feypoğlu, 2002, İsimsiz II, Stoneware ve porselen, lüster pişirimi, T. Emre Feypoğlu Kişisel Arşivi.

Görsel 2'de Feypoğlu'nun odun yakıtlı tuz pişirimi ve lüster çalışmaları yer almaktadır. Sol taraftaki görselde yer alan çalışmada, yerşekillerindeki boşluk ve doluluk dengesi, merkezdeki boşluğun simetrisini yumuşatan üst birimin amorf düzeni ile birlikte izlenmektedir. Bu çalışmada odun pişiriminin rengi tam olarak algılanabilmektedir. Bu tarz pişirimlerde ince parçaların deformasyona yatkın olması zorluk seviyesini artırıcı bir durum olarak karşılanmaktadır. Ancak bu örnekte olduğu gibi ince plakalar pişirimin tüm sürecini gösteren bir yüzey olarak konumlanmakta ve deformasyon olsa dahi bunun pişirim sürecinde ulaşılan yüksek dereceyi

gösterdiği bilinmektedir. Dolayısıyla sürecin bir çıktısını gösteren minimalist ve soyut bir form ve yüzey olarak algılanabilmektedir. Sanatçının kaya formlarındaki gereç izleri, ışık ve gölgede odun pişiriminin tüm avantajlarının kullanılmasını sağlamıştır. Yukarıya doğru yönelmekte olan birimlerde küçük kesitler ile bantlama yapıldığı düşünülmektedir. Bu kontrast renkler ve küçük dokunuşlar zengin bir izlenim sağlamaktadır. Sanatçının diğer çalışmasında ise (İsimsiz II) yine son derece yalın bir yaklaşım bulunmaktadır. Lüster, izleyicinin bulunduğu noktaya göre yansıttığı tonlarda değişiklik gösteren, küçük bir detayda dahi vurguyu aktarabilen bir tekniktir. Görselde, yerşeklinin üzerinde konumlanan üç figürün içsel zenginliği sadece bir lüster parıltısı ile aktarılmıştır.

Çizer, betimlemelerinde lüster pişirim yöntemini şöyle ifade etmektedir;

Yağmur damlalarının oluşturduğu gök kuşağı, bir kelebek kanadındaki çarpıcı renkler, bir bilgisayar diskindeki meneviş bize, lüsterin bu etkisine çok da yabancı olmadığımızı anımsatır. Aslında, binlerce yıldır doğayı taklit etme ve onu yeniden üretme çabası, lüsterli seramiklerdeki göz alıcı güzellik için de geçerlidir (Çizer, 2010, s. 11).

Görsel 3. (Solda ve Sağda) Emel Şölenay, 2011, Kadın ve Doğa Serisi. 50x50cm, Emel Şölenay Kişisel Arşivi.

Görsel 3'te ise yine doğa bağlamında çalışmalar üretmiş olan ve lüster tekniği ile doğal ışıltıyı çalışmalarına aktaran Şölenay'ın serisinden iki çalışma mevcuttur. Burada, duvar panolarında kullanılan lüster ile kadın, hayvan ve doğaya aidiyet hissini uyandıran öğeler birlikte kompoze edilerek, aralarındaki ilişkide estetik güzellik derecesine vurgu yapıldığı düşünülebilmektedir. Burada lüsterin tercih edilmesinin sebebi, temsillerin hali hazırda estetik güzelliğe sahip olması ile bağlantılı olarak okunabilmektedir.

Bir takım olası sonuçlar fırın içerisinde oluşurken bazı etkiler de fırın dışına alınan çalışmalarda meydana gelebilmektedir. Özellikle akkor halinde fırından alınan çalışmalarda beklenebilen çatlamlar ve kusurun güzellik niteliği ya da düşüncesi için raku ve bakır matı tekniği örnek gösterilebilmektedir. Görsel 4'te raku pişirim tekniği ile elde edilen kontrast renklerin etkisiyle çalışılan içeriğin bulunduğu zamana dair atıflar yapıldığı izlenebilir niteliktedir. İslenmiş parçalar, mat ve metalik görünüm, kompozisyonu ve anlamı desteklemektedir.

Görsel 4. Elif Aydoğdu Ağatekin, 2017, Yol Boyu Serisi Ağaçlı Yol. 112x112cm, Elif Aydoğdu Ağatekin Kişisel Arşivi.

Görsel 5. (Solda ve Sağda) Hilal Küçük, 2022, Ormanda Dinlenme / Rest in the Forest. Elle Şekillendirme, Stoneware, Sırıçi Lüster ve Bakır Matı pişirimi, 1050°C, Kişisel Arşiv.

Görsel 5'te, yaygın olanın aksine iki farklı tekniğin birleştirilmesine dair bir örnek paylaşılmakta, farklı bir deneyim olarak düşünülebilmektedir. Buradaki çalışma üç fırınlama süreci ile elde edilmiştir. Bisküvi pişirimi sonrası sır içi lüster tekniği ve sonrasında bakır matı uygulaması yapılmıştır. Karbonun yüzeyden çıkıp redüksiyon etkisinin kaybolmaması için islemenin daha az kullanıldığı sır içi lüster tekniği önce uygulanmıştır. Kalan alanlarda istenilen bölgelere bakır matı solüsyonu sürülüp pişirimi yapılmış, talaş ve kolonya ile redüksiyon süreci tamamlanmıştır.

Çalışmada, doğal bir akışta oluşan redüksiyon izlenimi, figürlerin arkasında bir atmosfer ve mekân algısı oluşturmuştur. Bazı noktalarda daha belirgin bir düzeyde olan bakır matının zengin renklerinin geçişleri, düşsel bir atmosferin oluşumuna katkı sağlamıştır. Öndeki figürün daha vurgulu olması istenen yerlerde parlak bir sır (lüster) kullanımı tercih edilmiştir. Böylelikle matlık ve parlaklık arasındaki zıtlık ve arkaplanda meydana gelen tonlamaların istenilen mesajın iletilmesinde faydalı olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla, bu örnekte figürlerin "mekânsal algısı" alternatif pişirim teknikleri ile oluşturulmuştur.

Metne ve aktarılmak istenen mesaja göre yöntem seçimine bir örnek olarak; York'un: *Soda Ateşlemesi Konusu: Soda Ateşlemesinden Kalan Heykeller* adlı röportajında, Lynn'in soda pişirim tekniğini tercih etme sebeplerine dair bir fikir aktarımı yapılmıştır. Bu görüşmeye göre; Lynn, okyanus ve çevresindeki desenlerden ve dokulardan ilham alarak çalışmalarını üreten bir sanatçıdır. Soda fırını ile oluşturduğu heykellerinin, organik formlara, desen, doku katabilen ve çevresel etkilerinin gözlemlenebileceği çalışmalar olduğunu aktarmaktadır. Doğanın ilham veren inceliklerini içeren form ve yüzey keşifleri için bir katalizör olarak bu tekniği uyguladığını ifade etmektedir. Tekniğin sonucunda oluşan parlak turuncu renklerini elde etmek istediğini aktaran Lynn deniz kabuğu ve mercanlardaki renklere benzerliği için bu yöntemle ağırlık verdiğini ifade etmektedir (Lisa York Arts, 2020). Bu noktada, doğadan bir kesiti aktarabilmek için tekrar bir organik arayışın ve yöntemin içinde olunması örnek çeşitliliği açısından uygun bulunmuştur.

Görsel 6. (Solda) Jenna Lynn, t.y., Çiçekli Mercan Duvar Parçaları / Floral Coral Wall Pieces, *Jenna Lynn Studios*. URL 1
(Sağda) Jenna Gianni, t.y., *Lisa York Arts*. URL 2

Görsel 6’da görülebilen çalışmalar sanatçının soda pişirimindeki teknik yetkinliğini ortaya koyabilecek düzeydedir. Çalışmaların, kontrollü sırlamalar ve soft renklere ulaşılarak, metne, içeriğe hizmet eden şekilde oluşturulabildiği düşünülmektedir. Soda pişirimindeki elde edilen turuncu rengin tonlarının bulunduğu formda (sağda) ateşin izi izlenebilir nitelikte hissettirilebilmektedir. Bu görünüm, hali hazırda pek çok denemenin yapılabildiği bu sonuca ulaşıldığını anlatmakta yeterlidir. Ancak buradaki araştırma kapsamında okunabilen önemli katkılardan biri; seçim, yetkinlik ve doğal süreç içerisinde sonuca ulaşılmasıdır. Sanatçının, doğal bir temsile yine doğadan katkılar ile yaklaşmış olması da bir değer olarak düşünülebilmektedir.

3. Sonuç

Güncel sanatta, içerik, sanat çalışmasının düşünsel boyutu, belki de en önem verilen nokta olarak görülebilmekte ve seramik alanında teknik bir katkı ve içerik paralelliğinde üretilebilmektedir.

Alternatif pişirimler sonucunda oluşan etkilerin en önemli katkılarından bir tanesinin “biriciklik” olabileceği bu noktada bir kez daha vurgulanmaktadır. Bozoğlu ve Çekil Konrat’ın ifade ettiği üzere bu çağda; “Aura, sanat eserinin teknik yollarla yeniden üretilebildiği çağda kaybolmakta, hakiki sanat yapıtının biriciklik değeri ise teknik yolla yeniden üretimde anlamsızlaşmaktadır.” (Bozoğlu ve Çekil Konrat, 2021, s. 141). Dijitalleşmenin bulunduğu güncelde biriciklik için şöyle bir ifadeye bulunulmuştur: “Dijital eserde kopyalar ve orijinal eser arasındaki farkın tamamen kalkması, çoğaltma eyleminden emek tasarrufunun tamamen yok olması ve dış etkenlere tam direnç göstermesi ile biricikliğin tamamen kaybını da beraberinde getirmektedir.” (Bozoğlu ve Çekil Konrat, 2021, s. 143). Bu sebep ile hâlâ güncel akışta tercih edilebilen bir teknik olanağın kazandırdığı biriciklik olgusu son derece önemlidir. Emek, alan içi yetkinlik ve özgünlük bakımından tam bir deneyim gerektiren bu pişirimlerin sonucunda aynı etkilerin çoğaltılabilirliği neredeyse bulunmamaktadır. Konu kapsamında ele alınan pişirim teknikleri üzerinde çalışmalarını sürdüren sanatçıların hali hazırda böyle bir endişesi ve çabasının bulunmadığı, istenilen şeyin zaten özgünlük taşıyan formlar olduğu düşünülmektedir.

Dolayısıyla, alternatif pişirim tekniklerinin güncel sanatta sadece teknik bir alan olmadığı, özellikle güncel üretimler içerisinde sanat, felsefe ve doğa bağlamında bir alan açtığı ifade edilebilmektedir.

Seramik gibi emek üzerine kimliği inşa edilen ve bu yargının kırılmasının uzun zaman aldığı bir alanda, *fiziksel emeğin düşünsel bir noktaya dönüştürülmesi* önemli bulunmaktadır. Dış koşulların, örneğin bir rüzgârın dahi çalışma üzerinde farklı bir etki bırakabilme olasılığı, insanın doğa ile bağlantıda bulunduğu noktada, sanat çalışmasında tekrarı olmayan bir görünüm kazanması açısından etkili bir açı olarak değerlendirilebilmektedir.

Bir çalışmanın o anki koşullardan etkilenecek sonuçlanması, bulunulan mekânın şartlarına ait oluşu ile de bir tanıklık sağlamaktadır. Benjamin, *Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilebildiği Çağda Sanat Yapıtı* başlıklı metninde; bir sanat eserinin varlığının şimdi ve buradalığının, bulunduğu yerde biriciklik taşıma durumundan bahsetmektedir (2022, s. 53). Alternatif pişirimlerin sonucunda oluşan çalışmalarda tam da bu “zamansal izler” görülebilmektedir.

Ayrıca, burada ek olarak belirtilmelidir ki; bu pişirim teknikleri uygulanırken çevre ve uygulama ekibinin sağlığı için tüm önlemlerin alınması, çevreye zarar veren etkenlerin minimuma indirgenmesi ve odun gibi önemli bir kaynağın, en az seviyede, gerektiği miktarda kullanımının gözetilmesi önemli bir noktadır. Çevre bilinci ve çalışma özeninin tüm genç nesile teorik düzeyde de aktarılması gerekmektedir. Bu çalışmada, tekniğin farklı bir açısı örnekler ile gösterilmeye çalışılırken, pişirim yöntemlerinin uygulamasına dair artan talebin literatürde bir karşılık bulması da hedeflenmektedir.

Sonuç olarak, güncel üretimlerde, izleyiciye aktarılmak istenen içeriğe dair mesajları iletmede bir yöntem olarak alternatif pişirim teknikleri kullanılabilir. Bahsedilen yöntemleri uygulayan sanatçı ve ekibinin öngörüsü ile beraber ya da kısmen dışında, tüm dış koşullar kaynaklı oluşabilen ve doğal bir özgünlük katkısı meydana getiren detaylar paylaşımaya çalışılmıştır. Bu pişirimlerde çoğunlukla işlevsel formların ve yüzeylerin çalışıldığı görülmektedir. Bu neden ile konu bağlamında okunabilen, düşünsel zemin etrafında şekillenen, işlevselliği bulunmayan, salt sanat formlarından bir seçki oluşturulmuştur. Alternatif pişirim tekniklerinin, sadece bir yöntem olmayarak, süreç ve sonuç ilişkisinde felsefi bir bakış açısı oluşturduğu belirtilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, araştırma yapılırken Türkiye’deki öncü pişirim tekniklerinin ortaya çıkışına dair tarihsel bir yazımın literatürdeki eksikliği de saptanmıştır. Bu konunun derin bir araştırma ile literatüre kazandırılması gerektiği belirtilmektedir.

Kaynakça

Arcaşoy, A. (1983). *Seramik teknolojisi*. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı.

Benjamin, W. (2022). *Pasajlar*. (A. Cemal, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Bozoğlu, B., Çekil Konrat, E. (2022). Dijital çağda sanat eserinin biricikliği üzerine. *Bodrum Journal of Art and Design*, 1 (2), 139-151.

Cambridge Dictionary. (t.y.) Nature. 12 Temmuz 2025 tarihinde *Cambridge Dictionary* içinde <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-turkish/nature> adresinden alınmıştır.

Çizer, S. (2010). *Lüster*. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Diderot, d’Alembert, J. le R. (2021). Ansiklopedi ya da bilimler, sanatlar ve zanaatlar açıklamalı sözlüğü. (S. Hilav, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Esenyel, A. (2020). *Heidegger varlığın patikaları*. Fol Kitap.

Feyzoğlu, E. T. (2009). Tuğrul Emre Feyzoğlu reports on building a salt kiln in Turkey with Fred Olsen. *Ceramics Technical*, 29, 18-22.

Lisa York Arts. (2020, 29 Nisan). The interview: *soda firing topic: residual soda-fired sculptures*.
<https://www.lisayorkarts.com/blog/soda-fire-artist-jenna-gianni>

Nichols, G. (2001). *Technical and aesthetic investigations in soda glaze ceramics*. [Sanatta Yeterlik Tezi, Monash University] Scholar Archive.
https://scholar.archive.org/work/rdhzg6j2tjhfffece5ghbiixty/access/wayback/https://au-east.erc.monash.edu.au/fpfiles/14419091/L72monash_6193_SOURCE2_4_Redacted.pdf

Khyzhynskyi, V., Osadcha, O., Nagirniak, L. (2025). Historical background of wood-fired ceramics firing in cross-flow kilns. *History of science and technology*, 15 (1), 79-101. DOI: <https://doi.org/10.32703/2415-7422-2025-15-1-79-101>

Tunalı, İ. (2021). *Eстетik*. Remzi Kitabevi.

Görsel Kaynakçası

Görsel 1. (Solda) Hilal Küçük, 2020, Soda Pişirimi Çalışmalarından Detaylar, Elle Şekillendirme, Porselen, 1280°C, Kişisel Arşiv. (Sağda) Hilal Küçük, 2020, Soda Pişirimi Çalışmalarından Detaylar II, Elle Şekillendirme, 2020, Stoneware, Soda Pişirimi, 1280°C, Kişisel Arşiv.

Görsel 2. (Solda) Tuğrul Emre Feyzoğlu, t.y. İsimsiz, Stoneware, Tuz Pişirimi. T. Emre Feyzoğlu Kişisel Arşivi. (Sağda) Tuğrul Emre Feyzoğlu, 2002, İsimsiz II, Stoneware ve porselen, lüster pişirimi, T. Emre Feyzoğlu Kişisel Arşivi.

Görsel 3. (Solda ve Sağda) Emel Şölenay, 2011, Kadın ve Doğa Serisi. 50x50cm, Emel Şölenay Kişisel Arşivi.

Görsel 4. Elif Aydoğdu Ağatekin, 2017, Yol Boyu Serisi Ağaçlı Yol. 112x112cm, Elif Aydoğdu Ağatekin Kişisel Arşivi.

Görsel 5. (Solda ve Sağda) Hilal Küçük, 2022, Ormanda Dinlence / Rest in the Forest. Elle Şekillendirme, Stoneware, Sırıçi Lüster ve Bakır Matı pişirimi, 1050°C, Kişisel Arşiv.

Görsel 6. (Solda) Jenna Lynn, t.y., Çiçekli Mercan Duvar Parçaları / Floral Coral Wall Pieces, *Jenna Lynn Studios*. 09 Eylül 2025 tarihinde <https://jennalynnstudios.com/gallery/> adresinden alınmıştır. (Sağda) Jenna Gianni, t.y., *Lisa York Arts*. 09 Eylül 2025 tarihinde <https://www.lisayorkarts.com/blog/soda-fire-artist-jenna-gianni> adresinden alınmıştır.